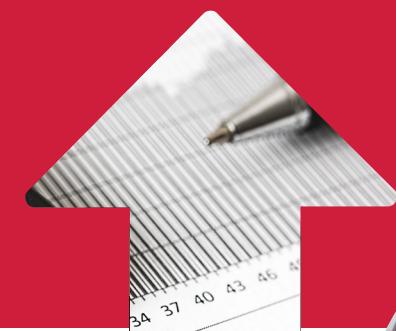

OPORAVAK, INKLUSIJA, ODRŽIVOST

Bilten br. 04. ——————>

LISTOPAD 2021

PREPOROD
INVESTICIJA
PODRŠKA
ODRŽIVOST
KOORDINACIJA
ZAPOSLENOST
BLAGOSTANJE
JEĐNAKOST
OŽIVLJAVANJE
EKONOMIJA

Mera 2 →

Oživljavanje privrede i proizvodnje

O Biltenu

Bilten „Oporavak, inkluzija, održivost“ je mesečna publikacija Instituta za razvojnu politiku - INDEP, koja ima za cilj da detaljno informiše građane Kosova o sprovođenju mera sadržanih u Paketu ekonomskog oporavka. Mere sadržane u ovom paketu imaju za cilj da olakšaju ekonomski oporavak i prevaziđaženje problema uzrokovanih ovom pandemijom, građanima i privrednim subjektima. Stoga ovaj paket ima veliki značaj za ekonomski oporavak zemlje.

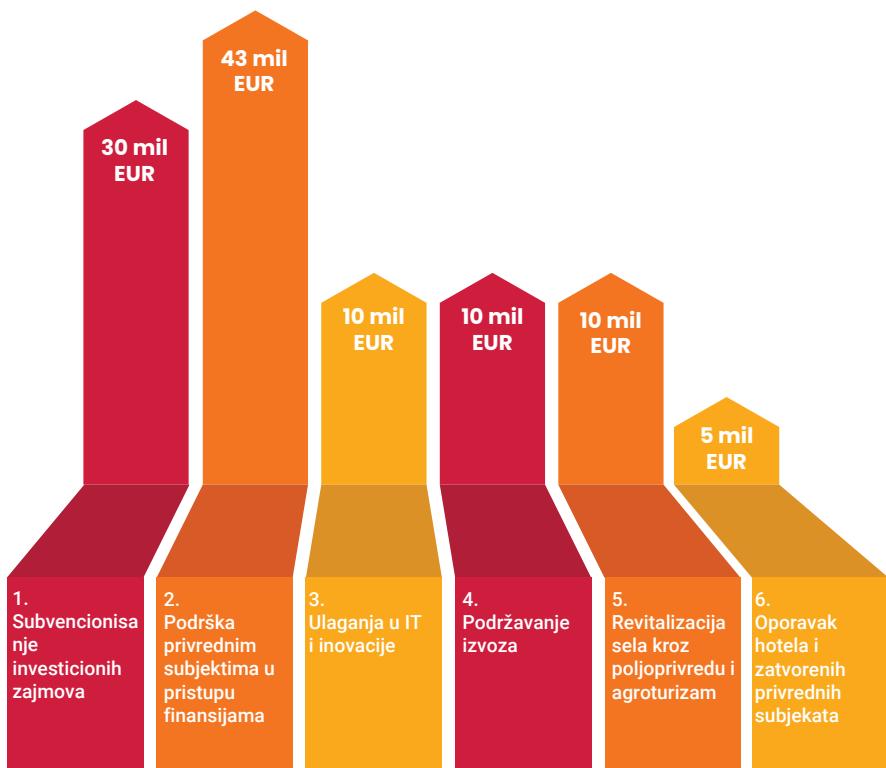
Ovo izdanje biltena, četvrti po redu, će se osvrnuti i pružiti dodatne informacije, uključujući analizu u vezi sa drugom merom Paketa ekonomskog oporavka. Ova mera nosi naziv Oživljavanje privrede i proizvodnje i za nju je izdvojeno ukupno **108 miliona evra** za podršku ovim sektorima. Bilten „Oporavak, inkluzija, održivost“ realizovan je u okviru projekta „Oporavak za održivost“ koji podržavaju Balkanski fond za demokratiju (BTD) i USAID.

→ ŠTA PREDVIĐA DRUGA MERA PAKETA EKONOMSKOG OPORAVKA?

Od 13. marta 2020. godine, kada su potvrđena prva dva slučaja zaraženih virusom KOVID-19 u Republici Kosovo pa do danas, privredni sektor, a posebno proizvodni sektor pretrpeo je ogromnu štetu. Prvobitno potpuno zatvaranje, a zatim delomično otvaranje, izazvali su ozbiljne probleme i prepreke kada je reč o ekonomskom razvoju zemlje i napretku proizvodnog sektora. Kao posledica sprečavanja daljeg širenja pandemije, privredni subjekti su se suočili sa milionskim gubicima, od kojih su neka doživela čak i potpuno gašenje.

Sve ove poteškoće učinile su neizbežnim uključivanje takve mere u Paket ekonomskog oporavka. Kada je reč o izdvojenom novcu, oživljavanje privrede i proizvodnje, kao druga mera ovog paketa, druga je po veličini, sa ukupno **108 miliona evra**.¹ Predviđeno je da se ovaj novčani iznos podeli na šest pod-mera koje predstavljaju sektore uključene u ovu kategoriju. Šest pod-mera druge mere Paketa ekonomskog oporavka su:

1 Ministarstvo finansija, Paket ekonomskog oporavka, Mera 2 dostupna na <https://mf.rks-gov.net/desk/inc/media/7EB4F774-43C5-4471-9942-09197BC03E4F.pdf>

POD-MERA 2.1. → SUBVENCIONISANJE INVESTICIONIH ZAJMOVA

Šta su investicioni zajmovi?

Investicioni zajmovi predstavljaju finansijska sredstva koja omogućavaju otvaranje preduzeća, ulaganje u aktuelni privredni subjekat, proširenje poslovanja, kupovinu objekata, pa čak i ponovno pokretanje privrednog subjekta. Ovi krediti predstavljaju priliku za revitalizaciju i vraćanje u normalu, jer se kroz njih može finansirati ponovno otvaranje privrednih subjekata, povratak na posao onih koji su izgubili svoja radna mesta ili čak otvaranje novog privrednog subjekta. Stoga, u smislu važnosti i funkcije, investicioni zajmovi predstavljaju priliku za preduzeća koja nameravaju da se oporave od pandemije.

Investicioni zajmovi su od posebnog značaja u smislu ekonomskog razvoja i unapređivanja privrednih subjekata. Razlog za to je što se kroz ulaganje sredstvima obezbeđenim investicionim zajmovima stvara veća stabilnost poslovanja, povećavaju prihodi, obezbeđuju zaposleni i razvijaju kapaciteti. Stoga je takva pomoć dobrodošla, jer može olakšati i istovremeno razviti poslovnu privredu, ali i privredu cele zemlje.

U teškim ekonomskim periodima, zajmovi privrednih subjekata su od posebnog značaja, jer stvaraju uslove za ekonomski razvoj i povraćaj gubitaka. Investicioni zajmovi omogućavaju opticaj novca, razna ulaganja i jačanje finansijske stabilnosti. Stoga se kroz prvu pod-meru druge mere Paketa ekonomskog oporavka pokušava pružiti pomoć privrednim subjektima u tom pogledu. Za ovu pod-meru izdvojeno je **30 miliona evra**.

Kategorije korisnika ove mere su:

- Privredni subjekti koji žele da prošire aktuelne kapacitete**
- Privredni subjekti u vlasništvu žena**
- Privredni subjekti koji su očuvali broj svojih zaposlenih, ali su pretrpeli finansijske gubitke**

Ova pod-mera je prilično delotvorna za preduzeća koja će od njih ostvariti koristi, jer omogućava subvencionisanje 20% glavnice kapitala, pri čemu se 10% subvencionише na početku, omogućavajući početni grejs period, koji omogućava privrednim subjektima da razviju i ostvare prihode, bez opterećenja otplate kredita, dok će ostalih 10% na kraju biti subvencionisano ako se ispune predviđena ulaganja. Ova pod-mera je mogla biti drugačije osmišljena, na primer da obezbedi pokriće kamata za kratkoročne kredite. Međutim, ovo bi predstavljalo probleme za privredne subjekte, jer bi se povećao pritisak vremena i povećala bi se kreditna rata, dok bi istovremeno Vlada Republike Kosovo imala veće probleme u smislu njenog subvencionisanja.

POD-MERA 2.2. —————→

PODRŠKA PRIVREDNIM SUBJEKTIMA U PRISTUPU FINANSIJAMA

Ova pod-mera će nastojati da olakša pristup privrednih subjekata fondovima koji garantuju ulaganja. U tom kontekstu, ova pod-mera će pokušati da podrži kapital Kosovskog fonda za kreditno jemstvo (KFKJ), povećavajući kapital ove institucije za **40 miliona evra**, što će samo po sebi prokrčiti put za garantovanje drugih kredita za privredne subjekte u iznosu od 120 miliona evra. Ali ova pod-mera obuhvata još **3 miliona evra**, što će prema Vladi Republike Kosovo prokrčiti put za još 86 miliona evra garantovanih kredita. Dakle, ukupno je za ovu meru izdvojeno **43 miliona evra**.

Ali šta je Kosovski fond za kreditno jemstvo (KFKJ)?

Kosovski fond za kreditno jemstvo (KFKJ) je nezavisna institucija koja izdaje garancije finansijskim institucijama za pokrivanje kreditnog rizika zajmova mikro, malih i srednjih preduzeća (MMSP). Ova institucija stvara sigurnost i olakšice za pristup finansijama svim onim privrednim subjektima koji pripadaju ovim kategorijama. Stoga će pomoći pružena u sklopu ove pod-mere za fond u pitanju omogućiti povećanje kapaciteta, a samim tim i više prostora za privredne subjekte i njihov pristup jemstvu koje nudi KFKJ. Podrška KFKJ-a od 43 miliona evra ostvariće direktni uticaj na kružnu privredu, jer će povećati sposobnost fonda da pruži pomoć ugroženim preduzećima, a takođe će uliti nadu preduzećima da zatraže pomoć od ovog fonda. Istovremeno će doprineti održivom razvoju, nudeći više mogućnosti za oporavak preduzeća.

Kategorije korisnika ove mere su:

- **Mikro poduzeća**
- **Malih poduzeća**
- **Srednja poduzeća**

POD-MERA 2.3. → ULAGANJA U IT I INOVACIJE

Digitalna transformacija čini poslovanje efikasnijim i profitabilnijim, ako se obavi na pravilan način. Tehnologija može ubrzati procese, obezbediti nove načine za dopiranje do klijenata i olakšati prilagođavanje tržišnim promenama. Nažalost, malo kompanija shvata ove prednosti jer većina projekata digitalne transformacije ne uspeva. Potreba za transformacijom i napretkom takođe se primećuje u kosovskim preduzećima, jer tehnologija napreduje iz dana u dan, a uslovi koje ova kategorija nudi preduzećima su brojni.

Šta je digitalna transformacija i čemu služi?

Digitalna transformacija koristi tehnologiju za promenu načina poslovanja. Ona predstavlja promenu kulture, u načinu na koji komunicirate sa svojim klijentima. Kompanije koje prolaze kroz digitalnu poslovnu transformaciju će:

- integrisati digitalnu tehnologiju u svaki aspekt svog poslovanja
- promeniti način rada menjajući ili stvarajući nove procese i nova iskustva klijenata
- promovisati kulturu koja predstavlja inovacije i promene

S obzirom da će takva transformacija olakšati i ujedno doneti inovaciju u vrlo važan sektor privrede, doprinosi ovoj kategoriji su dobrodošli.

7 miliona evra biće namenjeno ovom tehnološkom poglavljju koje ima za cilj da pomogne malim i srednjim preduzećima da pređu na digitalne tehnologije. Dok, ukupno ova pod-mera predviđa **10 miliona evra**, pri čemu će preostali deo, odnosno **3 miliona evra**, biti uložen u park inovacija i obuke, koji se nalazi u Prizrenu. Stoga se preduzeća koja su klasifikovana kao mala i srednja podstiču da se prijave za ovu pomoć, jer je era digitalizacije neizbežna budućnost, koja će stvoriti koristi za preduzeća, ali i za njihove klijente, time što će olakšati njihov rad i paralelno tome povećati produktivnost i efikasnost privrednog subjekta.

Kategorije korisnika ove mere su:

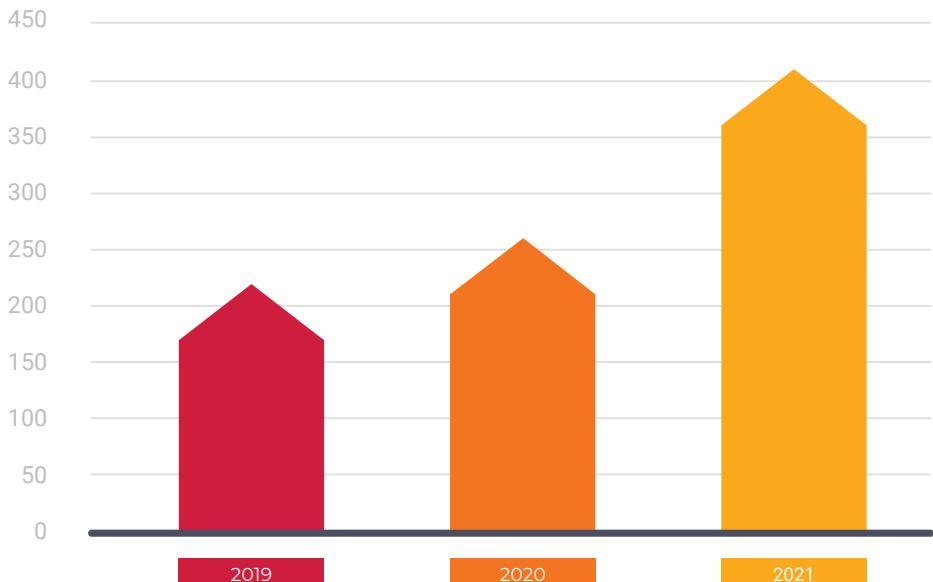
- **Malih poduzeća**
- **Srednja poduzeća**
- **Park inovacija i obuke u Prizrenu**

POD-MERA 2.4. → PODRŽAVANJE IZVOZA

Robni promet je u 2020. godini dostigao vrednost od 2.8 milijardi evra, što ukazuje na trgovinski deficit manji za 9.4% u odnosu na 2019. godinu. Ukupan iznos izvoza za 2020. godinu iznosio je 474.8 miliona evra. Trgovinski prilivi robe značajno su opali 2020. godine, jer je KOVID-19 prekinuo privrednu delatnost, ne samo na Kosovu već i širom sveta. Nekoliko faktora je doprinelo ovom padu. Potpuno i delimično zatvaranje privrednih delatnosti, zatvaranje granica i obustava slobodnog kretanja građana, mere za sprečavanje širenja pandemije i skraćenje rada brojnih proizvođača, uvoznika i izvoznika učinili su da pad trgovinskog deficitisa pliva na površinu širom sveta.

Do meseca avgusta 2021. izvoz robe dostigao je ukupnu vrednost od 406.8 miliona evra. U poređenju sa istim periodom, odnosno do avgusta 2020. godine, kada je izvoz robe dostigao vrednost od 255.4 miliona evra, beleži se porast od 59.27% vrednosti izvezene robe. Do takvog povećanja došlo je kao rezultat postepenog otvaranja i sporog vraćanja u normalu. Međutim, ako uporedimo ove podatke sa podacima iz istog perioda 2019. godine, gde je izvoz robe dostigao vrednost od 218.1 milion evra, beležimo porast od 86.51%. Ove brojke ukazuju na uspešniju godinu u smislu izvoza, u poređenju sa ranijim godinama. Stoga bi podrška ovom sektoru za dalji razvoj donela još veće koristi po celokupnu privredu.

Izvor robe - Period januar - avgust 2019-2021.

Izvoz kosovske robe tokom 2020. godine, u poređenju sa 2019., pokazuje godišnji porast od 23.8%, koji predstavlja negativan trgovinski bilans Kosova, jer je uvoz višestruko veći. Kategorije koje su uticale na ovaj porast su:

- različiti proizvedeni artikli
- proizvodi hemijske industrije
- biljni proizvodi
- tekstil i tekstilni artikli
- prosti metali i proizvodi od njih
- prevozna sredstva
- plastika, guma i proizvodi od nje itd.

Proizvodnja i izvoz, kao glavne kategorije jačanja ekonomije jedne zemlje, pored finansijske pomoći koju pružaju jednoj zemlji, otvaraju brojna radna mesta i obezbeđuju novčani opticaj tokom svakog perioda u godini. Stoga, kako bi se održao i ojačao uticaj ove kategorije na ekonomski razvoj i druge oblasti, Paket ekonomskog oporavka uključuje četvrtu pod-meru druge mere, pod nazivom Podržavanje izvoza, koja sama po sebi sadrži ukupno **10 miliona evra**.

Roba proizvedena u našoj zemlji i proizvodi koje domaći proizvođači nastoje da izvezu na inostrano tržište zahtevaju predstavljanje i to predstavljanje građanima. Stoga, ova mera ima za cilj da ovim iznosom koji je izdvojen za ovaj sektor, potpomogne učešće na sajmovima van Kosova. Osim ove pomoći, biće načinjen pokušaj da se podrži osmišljavanje i marketing domaćih proizvoda. Bilo je prostora da se ova mera isplanira tako da se izdvojeni iznos dodeli za kupovinu proizvodne opreme, oslobađanje od carinskih dažbina i ulaganja u energetsku efikasnost ovih preduzeća. Između ostalog, pružanje održive infrastrukture i sigurno snabdevanje električnom energijom proizvedenom iz obnovljivih izvora energije, konkretizovalo bi meru koja bi imala pozitivniji uticaj na ovu kategoriju privrednog sektora.

Kategorije korisnika ove mere su:

- **Proizvodna preduzeća**
- **Izvozna preduzeća**
-

POD-MERA 2.5. →

REVITALIZACIJA SELA KROZ POLJOPRIVREDU I AGROTURIZAM

Naša zemlja raspolaže velikim prostranstvima koja se mogu iskoristiti za razvoj poljoprivrednog sektora. Kao sektor koji dotiče brojne porodice i koji pomaže celokupnom ekonomskom razvoju, poljoprivreda je bila i ostala veoma važan sektor kosovske privrede. Tokom 2020. godine, godine koja je otežala rad svakog sektora, a samim tim i poljoprivrede na Kosovu, iskorišćeno je 188.371,71 hektara. Od ove brojke, većina zemljišta je upotrebljena za sadnju žitarica.

Agro-turizam je podskup veće industrije, koja nosi naziv seoski turizam, i uključuje odmarališta, seoske pijace van zemlje, neprofitne poljoprivredne ture i druga preduzeća za razonodu i ugostiteljstvo koja privlače posetioce u selo. Trenutno je i ovaj sektor počeo da se razvija na Kosovu, a zatvaranja do kojih je došlo tokom 2020. godine imala su negativan uticaj na ciljane prihode i broj turista koji je trebalo da posete ova mesta. Kao dva primarna sektora za privredu naše zemlje, i poljoprivreda i agroturizam pomažu u razvoju sela i oporavku nakon šteta izazvanih pandemijom KOVIDA-19. Shodno tome, peta pod-mera druge mere predviđa koliko-toliku pomoći ovim kategorijama, a suma koja je pomenuta iznosi **10 miliona evra**. Pomoći će se pružati stvaranjem infrastrukture i pružanjem podrške za dalja ulaganja.

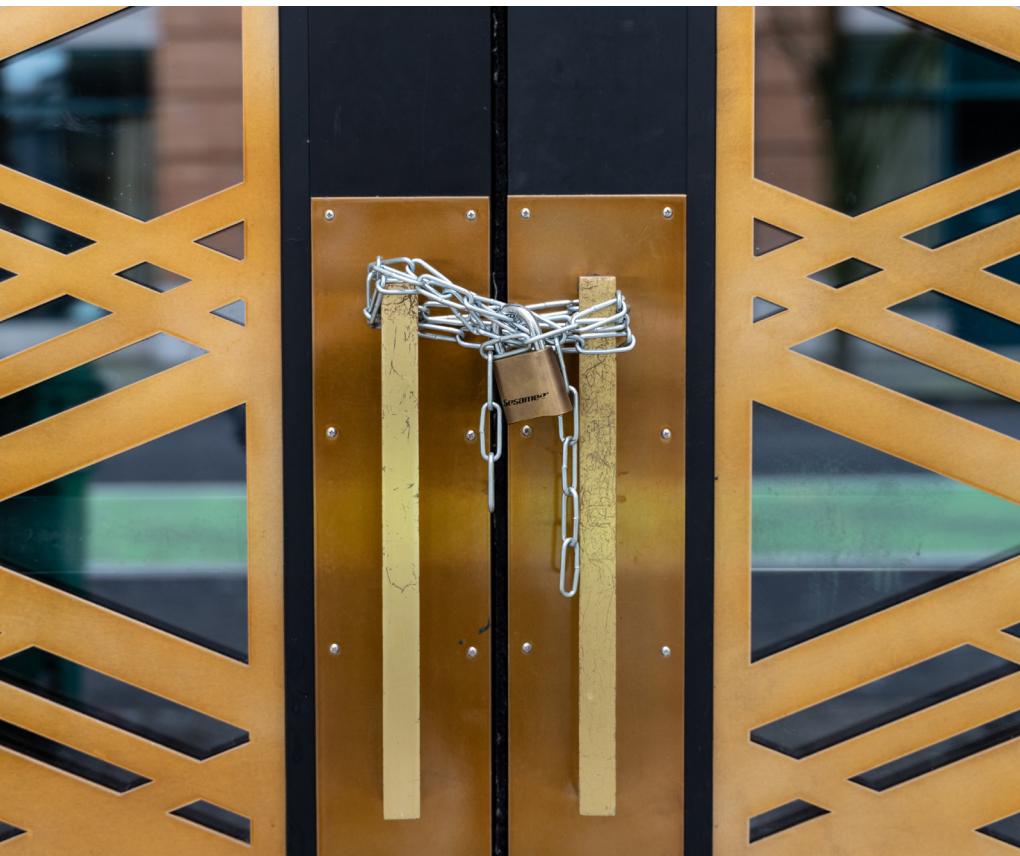

POD-MERA 2.6. →

OPORAVAK HOTELA I ZATVORENIH PRIVREDNIH SUBJEKATA

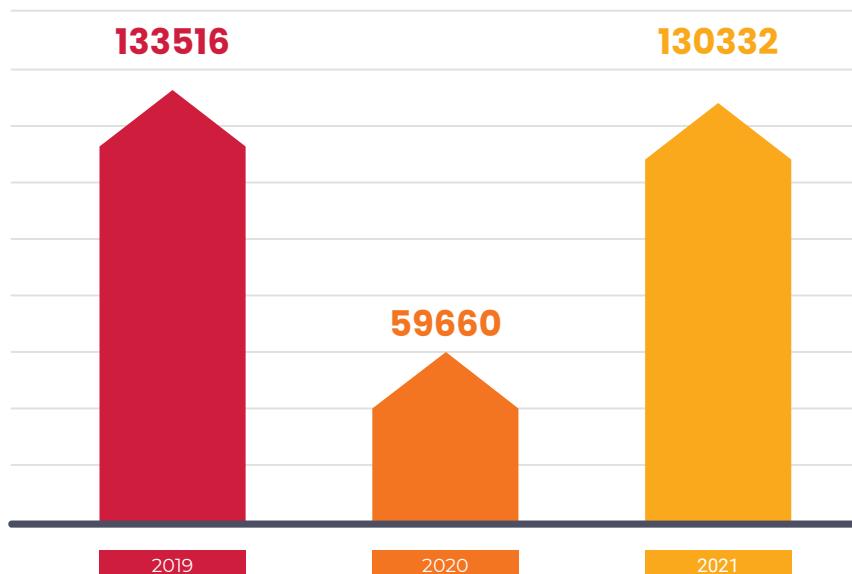
Prema podacima koje je obezbedila institucija, a koji se zasnivaju na statističkim podacima o raznim delatnostima koje posluju na Kosovu, dakle prema Agenciji za statistiku Kosova, na području naše zemlje postoji ukupno 465 smeštajnih objekata. Od toga je 215 hotela, prema podacima u prvom kvartalu 2020. Dok je u poslednjem kvartalu 2020. godine na Kosovu svoju delatnost obavljalo 206 hotela. Da bi se sprečilo širenje pandemije, pružaoci ovih usluga su zatvoreni. Takvo zatvaranje trajalo je do juna 2020. godine, kada je počelo postepeno otvaranje, u skladu sa merama Vlade Republike Kosovo.

Što se tiče prihoda, česta zatvaranja i druga ograničenja u hotelskom sektoru imala su negativan uticaj sa smanjenjem od 81-90%, gde je sektor smeštaja primetan sa 28%. Osim finansijskog uticaja i prihoda, dотићни sektor je takođe predstavljao opasnost za radnike koji obavljaju svoju delatnost u ovoj industriji, jer im je posao bio ugrožen ili su ga izgubili. 30% osoblja ovih privrednih subjekata se suočilo sa takvom opasnošću. Ovaj procenat je nastupio kao posledica poteškoća poslodavaca da ispune svoje finansijske obaveze prema svojim zaposlenima.

Poređenje između 2019. i 2020. godine daje realan prikaz uticaja pandemije KOVIDA-19 na gore navedene sektore. Tokom 2019. godine, oko 28% je ostvarilo prihode veće od 300.000 €, dok 2020. rezultira sa 34% preduzeća koja pripadaju ovom sektoru, koji su ostvarili prihode koji ne prelaze 50.000 €. Ukupno, prikupljanjem podataka i statistika koje se odnose na celokupan sektor, pokazalo se da su 2020. godina i pojava pandemije pricinili gubitke od 74.84% u odnosu na 2019. Prva polovina 2020. godine zabeležila je 59,660 posetilaca u hotelskom sektoru, dok je u prvih šest meseci ove godine, odnosno 2021. godine, zabeležio 130,332 posetilaca. Dakle, došlo je do povećanja od 118.45%. Takva statistika uključuje gubitke i štetu koju je pricinila pandemija KOVIDA-19, te mere za sprečavanje njenog širenja, primenjene u ovom sektoru.

Broj posjetilaca Q1 i Q2 u poslednje tri godine na Kosovu

Planirano je da se šteta i gubici ovih veoma važnih delatnosti nadoknade u narednim periodima. Ovaj sektor već funkcioniše merama koje nastoje da spreče dalje širenje pandemije, a istovremeno se očekuje da će biti potpomognut Paketom ekonomskog oporavka. U sklopu ove mere, izdvojeno je 5 miliona evra, a njihova svrha je da podrže oporavak i izmirenje obaveza koje ova preduzeća imaju prema državi i bankama. Такође, preduzeća koja su ugašena, a trenutno ne postoje tačni podaci o njihovom broju, uključena su u ovu kategoriju koja će biti potpomognuta.

Model poslednje pod-mere druge mere mogao bi se usredsrediti na oslobađanje privrednih subjekata koja su ugašena i koja su pretrpela najveću štetu od pandemije KOVIDA-19 od državnih obaveza. Istovremeno bi se ohrabrla preduzeća da ožive i potpomognu privredu zemlje. Ova mera bi nosila veći trošak po budžet Republike Kosovo, ali bi bila delotvornija i pozdravljena od strane preduzeća obuhvaćenih ovom kategorijom.

PREPORUKE →

- Investicioni zajmovi predviđeni u okviru pod-mere 1, mere 2 takođe treba da subvencionisu druge kategorije osetljivih društvenih grupa, kao što su osobe sa invaliditetom. Štaviše, pod-mere bi trebalo da podrže preduzeća koja su dobila sertifikat o usaglašenosti sa standardom ISO 14001 za sisteme upravljanja zaštitom životne sredine i koja primenjuju mere energetske efikasnosti i obnovljive izvore energije.
- Pod-mera 2.2 za podršku preduzećima u pristupu finansijskim sredstvima trebalo bi da je propraćena detaljnijim nadzorom Vlade nad Fondom. Posebnu pažnju treba posvetiti olakšavanju uzimanja zajmova za zelena preduzeća ili preduzeća koja transformišu interne procese radi smanjenja zagađenja ili promene energetskih sistema. Redovno izveštavanje KFKJ-a treba primeniti u praksi kako bi se povećala transparentnost i odgovornost.
- Preporučujemo da se deo od 3 miliona evra predviđen za park inovacija i obuke u Prizrenu dodeli javnim pozivom, a ne da se predviđi Zakonom o budžetskim izdvajanjima. Konkurentan karakter paketa za oporavak mora se očuvati i na taj način podstići razvoj i oporavak povećanjem konkurenциje, kvaliteta i meritokratije u dodeli javnih sredstava.
- Što se tiče podrške izvozu, smatramo da je ova mera dobra prilika za uspostavljanje sistema kontrole emisije ugljen-dioksida. Potrebno je stimulisati sve one privredne subjekte sa proizvodima koji su manje intenzivni, kada je reč o ispuštanju zagađivača u atmosferu. Ova mera bi stoga poslužila kao prvi korak u pripremi Kosova za sistem oporezivanja ugljenika, što je od izuzetne važnosti za sprovođenje zelene agende.
- Meru agroturizma od 10 miliona trebalo bi propratiti zemljišnim politikama i poreskim politikama za neiskorišćena zemljišta.

USAID

FROM THE AMERICAN PEOPLE

B | T | D The Balkan Trust
for Democracy
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

Mišljenja izneta u ovoj publikaciji ne predstavljaju nužno i mišljenje Balkanskog fonda za demokratiju, Nemačkog Maršalovog fonda Sjedinjenih Američkih Država, USAID-a ili Vlade SAD-a.